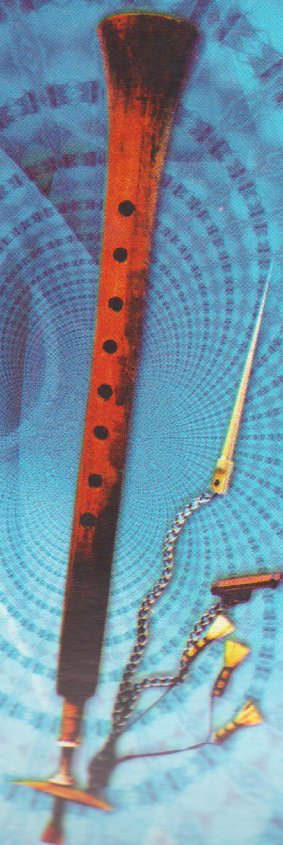
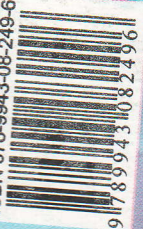

МУЗАФФАР НАИМОВ

МЕТАР НАВОЛАРИ

ISBN 978-9943-08-249-6

МЕТАР НАВОЛАРИ

Тошкент

«Янги аср авлоди»

2008

Ушбу ўқув қўлланмада ўзбек халқ чолғуларидан саналмиш метар чолғуси ҳақидаги маълумотлар илк бора ўқувчилар ҳукмига ҳавола этилмоқда.

Рисолада шунингдек, метар чолғусининг бошқа ўхшаш чолғулардан фарқли томонлари, метар ижрочилари, фотосуратлар ҳамда но-тага туширилган метар куйларининг баъзилари имкон қадар келтирилган.

Қўлланмада келтирилган маълумотлар мусиқа таълими йўнали-шининг халқ чолғу бўлиmlари ҳамда созандачилик санъати билан шу-ғулланувчилар учун фойдадан ҳоли эмас.

Масъул муҳаррир:

Рустамбек АБДУЛЛАЕВ,
Ўзбекистон санъат арбоби, санъатшунослик
фанлари доктори, профессор

Тақризчи:

Нормурад БАКАРОВ,
Термиз санъат коллежи «Анъанавий
ижрочилик» кафедраси мудири

*Ушбу қўлланма Термиз Давлат университети Педагогика ва мусиқа
факультети мусиқа таълими кафедрасининг I-сонли, Термиз Санъат
коллежи илмий кенгаши ҳамда «Анъанавий ижрочилик» кафедрасининг
I-сонли йиғилиши қарорига биноан нашрга тавсия этилган.*

ISBN 978-9943-08-249-6

© Намов Музаффар, «Метар наволари». «Янги аср авлоди», 2008
йил

КИРИШ

Мустақил Ўзбекистонимизнинг ҳар бир вилояти ўзига хос тақ-
ворланмас анъаналари, урф-одаглари, турли маросимлари, шу
маросимлар билан боғлиқ қўшиқлари, мусиқалари, ўйинлари ва
мусиқа чолғуларига эга. Хоразмда бўламон, гармон, доира, тор,
қўшнай, қайроқ, Фарғона ва Тошкентда рубоб, доира, чанг, гиж-
жак, танбур, сато, дугтор, ногора, карнай, сурнай, Бухоро ва Са-
марқандда дўмбира, доира, қайроқ, занг, рубоб, дугтор, танбур,
Сурхондарё ва Қашқадарёда эса чанқовуз, дўмбира, гажир най,
сибизик, шувиллоқ, сурнай, доира ҳамда метар мусиқа чолғула-
рида ижро этиш анъаналари ҳозирга қадар давом этмоқда.

Сурхондарё воҳасида номлари келтирилган мусиқа чолғула-
ри орасида метар чолғуси ҳақида маълумотлар деярли йўқлиги-
ни ҳисобга олиб, чолғунинг уста ижрочилари фикр мулоҳаза-
ларига, ишботларига таянган ҳолда баҳоли қудрат шу хусусда
маълумот беришга жазм этдик.

Ёшлитгимдан метар наволарини жуда кўп эшитганман. Ай-
ниқса, «Синахарож», «Қадимий Ироқ» куйлари тўй куни тонг
сахардан ижро этилганда унинг сеҳрли нолалари инсонни қан-
чалик сеҳрлаб, маҳлиё қилиб қўйишини сўз билан ифода қилиб
бўлмайди. Бу ҳолатни ҳис қилиш учун, албатта, Сурхон воҳаси-
нинг Денов, Бойсун, Ўзун, Олтинсой, Саросиё туманларида
ўтказиладиган тўй маросимларининг бевосита иштирокчиси
бўлишингиз керак. Чунки бу тўйлар метарнинг жозибали куй-
ларисиз ўтмаган ва ўтмайди. Халқимизда «минг бор эшитган-
дан бир бор кўрмоқ афзал» деган гап ҳам албатта бежизга ай-
тилмаган.

Яқин йилларгача метар ва сурнай битта чолғу асбоби бўлса
керак деб ўйлаб юрар эдим. Жуда кўп изландим, ёши улғу санъ-
аткорлар билан учрашиб уларнинг фикрлари билан ўртоқлаш-
дим.

Ваҳоланки, синчковлик билан ўрганиб чиқилганда метар би-
лан сурнай кўриниш жиҳатидан ўхшаш бўлсада, бир-биридан

жуда катта фарқли жиҳатлари борлигига амин бўлдик. Ушбу рисолаани ўқиб чиққан санъат ихлосмандлари метар билан сурнайнинг фарқи, метар куйлари, унинг моҳир ижрочилари, репертуарлари ва бошқа маълумотлардан бохабар бўлишади. Метар ҳақида илк бора маълумот келтирилаган ушбу рисола ҳақидаги фикр мулоҳазаларингизни мамнуният ила кутиб қоламиз. Китоб орқали оз бўлсада метар чолғуси ҳақида тасаввурингизга ойдинлик киритолсак ўзимизни бахтиёр ҳисоблар эдик.

МЕТАР

Сурхондарё қадимдан сўзга бой бахшилари ва уларга доим ҳамоҳанг бўлувчи дўмбира, чорвадор чўпонларимизнинг азаллий ҳамроҳи, суянчиғи ҳисобланган ғажир най, сибизик, моларимиз, боболаримизнинг дил нолаларини тўлқинлантурувчи чанқовуз, тўй, сайилларимизнинг хабарчиси сурнай, метар, мафтункор усуллари билан кўнглиларга илиқлик бахш этувчи доира, ҳаёлларга бурковчи шувиллоқ каби мусиқа чолғулари ва халқ қўшиқлари билан танилган воҳадир. Сурхондарё мусиқа чолғуларининг тарихи узоқ ўтмишга бориб тақалади. Археолог олимларимиз томонидан олиб борилган қазилма ишлар чоғида топилган манбалар бу воҳада қадимдан мусиқа чолғулари бўлганлигига тўла асос бўла олади. Воҳа мусиқа чолғулари тарихига оид кўп маълумотлар борлигини инobatга олиб, фақат метар чолғуси ҳақида фикр юритишни лозим топдик.

Маълумки, мусиқа чолғулари тўрт гуруҳга бўлинади: аэрофонлар (пуфлама), хордофонлар (торли), мембрафонлар (урма зарбли) ва идиофонлар (ўзи садо берувчи урма зарбли). Мана шу тизим ҳар бир чолғу турининг органонологик ўхшатилиши имконини берган ҳолда, учта асосий хусусиятга эга. Улар – асбобнинг тебратилиши хусусиятлари, шакл тузилиши хусусиятлари ва товушни чиқариш, идрок этиш усули¹.

Аэрофонлар(пуфлама дампли) гуруҳига кирувчи ғажир най, сибизик, шувиллоқ, сурнай ҳамда метар мусиқа чолғулари Сурхондарёда кенг тарқалган.

Авваламбор, «меҳтар» ва «метар» сўзларининг маъносига аниқлик киритиб олсак.

«Меҳтар» (уста) – ўз касбини пухта эгаллаган мусиқачи созанда² У форсий сўз бўлиб, улуғ жаноб маъноларини англатади.

Ўтмишда хон саройида хизмат қилувчи сурнайчи, карнайчи, ногорачи ва доирачилардан иборат созандалар гуруҳининг етак-

¹ Женеьев Дурнон. Анъанавий мусиқа ва мусиқа чолғуларини тўлаш бўйича қўлланма. 2003 йил Ўзбекистондаги ЮНЕСКОнинг ваколатхонасида тайёрланган ва нашр этилган. – 16 б.

² Акбаров И.А. Мусиқа луғати. –Тошкент: Гафур Ғулом номидаги «Адабиёт ва санъат» нашриёти. 1987 йил. – 201 б.

чиси ва бошлиғи саналган. Меҳтарлар энг моҳир, тажрибали, махус сурнай йўлларини ва ногора усулларини пухта эгаллаган устоз сурнайчи ёки ногорачилардан тайинланган. Халқ орасида тарқалган қўғирчоқ ўйинлари томошаларига жўр бўлувчи, шунингдек, тўй базмларда, миллий байрамларда, сайлларда иштирок этувчи сурнай-карнай-ногора дастасининг бошлиғи ҳам меҳтар деб юритилган³.

«Метар» эса Сурхондарёнинг Денов, Бойсун, Олтинсой, Сарисий, Узун туманларида кенг тарқалган қадимий пуфлама ёғоч музика чолғусининг номи (1-расм).

Метар чолғусининг моҳир, уста ижрочилари исмлари ёнига хурмат маъносига меҳтар сўзи қўшиб чақирилади. Бойсунда Дони меҳтар, Ҳамро меҳтар, Ражаб меҳтар, Деновда Жаббор меҳтар, Нозим меҳтар, Умр меҳтар, Баҳриддин меҳтар, Фахриддин меҳтар, Абдулла меҳтар, Файзулло меҳтар, Олтинсойда Имомали меҳтар, Тўхта меҳтар, Парда меҳтар ва бошқаларни мисол келтиришимиз мумкин. Метар шаклан сурнайга ўхшасада, лекин жуда кўп қирралари билан яъни, катта кичиклиги, овоз тембри, товушлар жойлашуви, диалози, ясаллиши, пуфлайдиган қамиши, нили ва асосий корпусдаги тешикчаларнинг сони билан кескин фарқ қилади. Метар тут, ёнроқ, тўғона, ўрик, олма каби дарахтларнинг танасидан ясалади. Айниқса, мевали ўрик дарахтининг сояда қуритилган танасидан кўпроқ ясалади. Ўрик дарахтининг мағзи, яъни данагининг ширинлиги ҳам инобатга олинган. Данаги аччиқ дарахтлар деярли ишлатилмаган. Айтишларича, данаги аччиқ ўрик дарахтининг танасидан ясалган метарнинг товуши пастроқ чиқар эмиш.

Юқорида номлари санаб ўтилган дарахтлардан ясалган метар чолғуси зигир ёғига олти ойдан бир йилгача ботириб қўйилган. Бундай қилинишига сабаб, ёзда иссиқ, қишда совуқ бўлганида ясалган ёғоч асбоб ўз хусусиятини йўқотмайди. Қолаверса, метарнинг баъзи жойлари ёрилиши ва товуш ўзгаришига сабаб бўлмаслиги учун ҳам шундай қилинади. Метарнинг бош қисми каъба дейилади ва сурнайнинг бош қисмидан кенгроқ ва юпқалигидан фарқланиб туради (2-расм).

Метарда чап ва ўнг қўл бармоқлар билан ёпиладиган саккизта юқори томондан, битта пастки томондан тешикчалари бор.

³ Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси. V том. Давлат илмий нашриёти. –Тошкент: 2003 йил. – 639 б.

Пастки тешик чап қўлнинг бош бармоғи билан беркитилади. Сурнайда эса тешикчалар сони камроқ: еттига тешик юқорига ва битта пастки томонда тешиклар мавжуд (3-расм).

Метарнинг асосий корпусига ёғочдан ясалган «болор» ўрнатилиб киргизилади. Болорнинг бошқача номлари ҳам мавжуд: бачки, муштук, баъзан уни метарнинг болачаси ҳам дейишадди. «Болор» сурнайда ҳам бўлади. Лекин метардаги «болор» сурнайнинг «болор»идан калталиги ва тешиги битталиги билан фарқ қилади (4-расм).

«Болор»нинг вазифаси «нил»нинг мустақам жойлашувини таъминлаб асбобдан чиқадиган товушнинг чиқишига ёрдам беради.

Метарнинг асосий корпусига болор жойлаштирилгандан сўнг «нил» ўрнатилади. «Нил» кумуш, мис, подшой тангалардан ясалади. Метарнинг нили сурнайнинг нилидан иккита куббаси билан фарқ қилади. Сурнайда «кубба» битта бўлади (5-расм).

Метар «нил»идаги «кубба»нинг биттаси метар корпусига нилнинг жойлашувини мустақамлайди, иккинчиси эса «дампеш»ни пастга тушиб кетишдан сақлайди. «Дампеш» ҳайвонларнинг шохидан, ёғочдан ва оддий темир тунукалардан ҳам ясалади (6-расм).

«Дампеш» ижрочи учун нафасни узоқ ушлаб чалишда ва ларнинг таянч ҳолатига ёрдам беради.

«Дампеш» форсча сўздан олинган бўлиб, «нафас қайтаргич» деган маънони англатади.

«Нил» «кубба»сининг устки қисмида «дампеш» қўйилгандан кейин, унинг учки қисмига «най пачоқ» кийгизилади. «Най пачоқ»ни баъзи чолғучиларимиз «хас», «қамиш» деб ҳам айтишадди. «Най пачоқ» оддий қамишнинг ён томонидан ўсиб чиқадиган урғочи ёки етим қамишдан II шаклида қирқилиб пастки қисми фалтак ипи билан чиройли боғланиб ясалади. Сурнайда ўрнатилган «най пачоқ» метардаги қараганда каттароқ ясалади. Метарда қўйиладиган «най пачоқ» кичик ва нозикроқ боғланиб ясалади (7-расм).

Метар чалиниб бўлгандан кейин «най пачоқ» олиниб «исканжа»га қистирилади. «Исканжа» ғарров қамишдан ясалиб, «най пачоқ»нинг эркин қуриши ва уни ташқи таъсирдан шикастланишидан сақлайди (8-расм).

«Исканжа»ни баъзи ижрочилар «утуг», «қин», «ғилоф», «қисқич» деб ҳам аташади. Метарни чалишга ҳозирлаш учун «най

пачоқ» намлиниб, унинг ички ҳаво ўтадиган тешиги «Сумма» ёрдамида кенгайтирилади (9-расм).

«Сумма»ни баъзи чолғучилар «сих», «сим чўп», «тиқин» деб ҳам айтади. «Сумма» мис, кумушдан ясалди. Унинг афзаллиги яна шундан иборатки, метар чалиниб бўлгандан кейин нили олинади. «Сумма» эса «нил»нинг ички қисмига киргизилади. «Нил»нинг жуда нозиклиги эътиборга олиниб, «сумма» уни ташқи таъсирдан шикастланишдан сақлайди (10-расм).

«Нил»га ўрнатилган «дампеш», «най пачоқ», доим «дампеш»га осилиб турадиган «исканжа», «сумма» – буларнинг жамламаси «найвор» дейлади (11-расм).

Сурнайнинг узунлиги 470 мм гача бўлса, метарнинг узунлиги метар турига боғлиқ ҳолда уста томонидан ясалди. Метарнинг уч хил тури мавжуд: «зил» метар, «боми зил» метар ва «боми» метар.

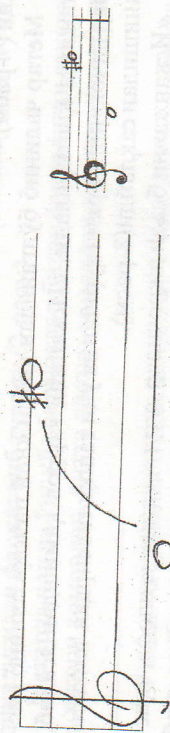
1. «Зил» метарда ижро этиш енгилроқ бўлганлиги сабабли, кўпроқ янги шогирдларга бошлаш, ўрганиш учун мўлжалланган бўлади.

2. «Бом зил» метар «зил» метарга қараганда мураккаброқ ижроси билан, овозининг баландлиги билан ҳам фарқ қилади.

3. «Бом зил» метар эса устоз шогирд анъанасига биноан шогирд ихрода дам қайтариш тажрибаларини пухта эгаллаб устоз дуосини олган бўлса, шу метарда ижро этиши мумкин бўлган.

Метар ижроси оғиз бўшлиғида ҳавони «най пачоқ» орқали пуфлаш йўли билан ҳосил бўлади. Метарнинг товуш тембри сурнайникидан йўғон, баланд, кучли, жарангдор ва ёқимлилиги билан фарқ қилади. Сурнайнинг товуш диапазони кичик октава «фа» нотасидан иккинчи октава «фа» нотасигача, «метар»да эса «ре» кичик октавадан «ре» иккинчи октавагачадир (нота мисолида).

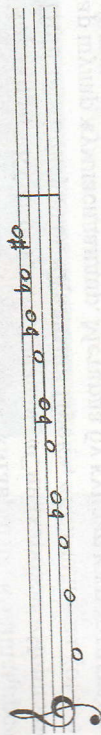
Метар товуш қатори диатоник бўлиб, фақатгина моҳир, тажрибали уста ижрочиларгина бармоқларнинг моҳирона ҳаракат-

лари туфайли, бармоқлар билан тешикларни тўла ёки ярим бер-китиш ва турлича пуфлаш йўли ёрдамида хроматик товушқатор ҳосил қила олишган.

Амалий ишлатиладиган товушлари қуйидагилар:

Метарнинг асосий корпуси ёғоч усталар, чолғу усталар томо-

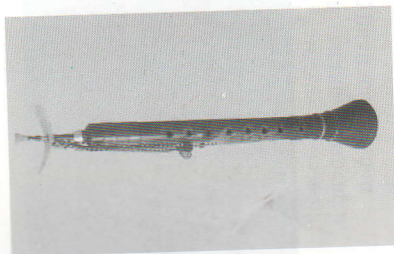

томони билан ҳам бу машқ бажарилган (15-расм). Машқларнинг давоми сифатида «най пачоқ»нинг ўзини ҳам шогирдга бериб соатлаб гуфлатишган (16-расм). Бу машқлар ойлар давомида бажарилган. Машқларнинг асосий мақсади ютма, яъни қайтар-ма нафасни ўлаштириш бўлган. Метар репертуари ранг-баранг ва бир-бирини такрорламайдиган чиройли оҳангли куйлардан иборатдир. «Шингила», «Доллама», «Маврити», «Чапқақарс», «Чорқарс», «Кўча боғи», «Дучава», «Синахарож», «Чорлов», «Пойга», «Бойсунча», «Қадимий Ироқ», «Келмади» ва ҳоказо-лар шулар жумласидандир. Метарда бу куйлар ижро этилганда беихтиёр тинглаб турган киши елка, оёқ, қўлларини қандай қилиб ҳаракатга келтирганини ўзи ҳам сезмай қолади. Метар-ни ўтирган ҳолда, юрган ҳолда ҳам чалиш мумкин. Метарнинг товуш баландлиги кучли бўлганлиги учун одатда очиқ ҳавода ижро этилади.

Денов туманининг тоғли Ўшор қишлоғида бўладиган суннат тўйлари ўзига хослиги билан ажралиб туради. Тўй куни тўй бо-лани чиройли безатилган оқ отнинг устига миндиришиб, метар-нинг шўх наволари остида қишлоқ айланишиб рақсга тушиша-ди. Ўшорда базм эркаклар учун алоҳида, аёллар учун алоҳида, ҳаттоки болалар учун алоҳида ўтказилади. Базм ҳеч қачон ме-тар наволарисиз ўтмаган. Рақсга тушувчилар доиранинг воҳага хос усуллари ва метарнинг ўйинбоп наволарига мос келадиган ҳаракатлар билан рақсга тушишади. Пиёда пойга, от пойга, кўпқари ўйинларида ҳам махсус куйлар ижро этилади. Шун-и таъкидлаш лозимки, олдинлари базмларда метар, доирачи, но-ғорачилар билан бирга от ўйинчилар ҳам бирга хизмат қилиш-ган. От ўйинчининг даврага кириб келиши учун махсус куйлар чалинган. Тўй эгалари суннат бўлаётган болаларни от ўйинчи-нинг эгарини олдига ва орқасига ўтиргизишади. От ўйинчи маъ-лум вақтгача болаларни шу зайдда давра айлантириб рақсга тушади. Тоғли Вахшивор тўйларида базм аёллар ва эркакларга бир вақтда берилади. Бунда ҳам метарда шу қишлоққа хос куй-лар доира, ногорачилар жўрлигида ижро этилиб, от ўйинчи ҳам албатта даврага янада хурсандчилик кайфиятини бахш этган. От ўйинчининг айниқса, метар куйларига хос, мос оёқ, қўл ҳара-катлари томошабинни беихтиёр сеҳрлаб қўяди.

2-расм. а – метарнинг «каъба» қисми,
б – сурнайнинг «каъба» қисми

1-расм

3-расм. а – метар, б – сурнай

4-расм. а – метар «болор»и, б – сурнай «болор»и

5-расм. Метар «нил»: а) 1-кубба, б) 2-кубба; сурнай «нил»: а) кубба

6-расм. а – метар «дампеш»и, б – сурнай «дампеш»и

7-расм. а – метар «Най пачоғ»и, б – сурнай «Най пачоғ»и

8-расм. а – метар «исканжа»и, б – сурнай «исканжа»и

9-расм. а – «сумма», б – «Най пачоғ»

10-расм. «Сумма»нинг (а) «Нил»га (б) киргизилган ҳолати

11-расм. а – «исканжа», б – «дампеш», в – «най пачоғ», г – «нил», д – «сумма»

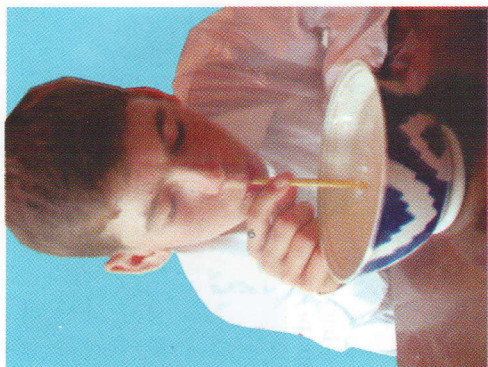

12-расм

ХАЛҚ КУЙЛАРИ

ЧОРЛАШКУЙИ

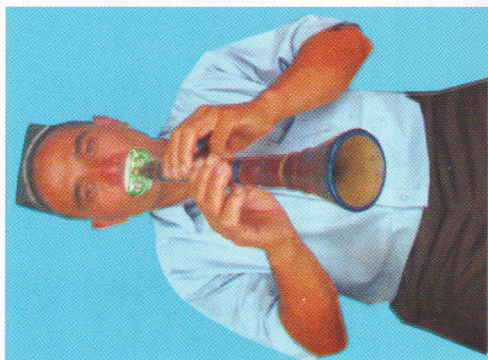
Абдулла Ғуринов ижроси асосида
М.Наимов нотага олган

14-расм

16-расм

13-расм

15-расм

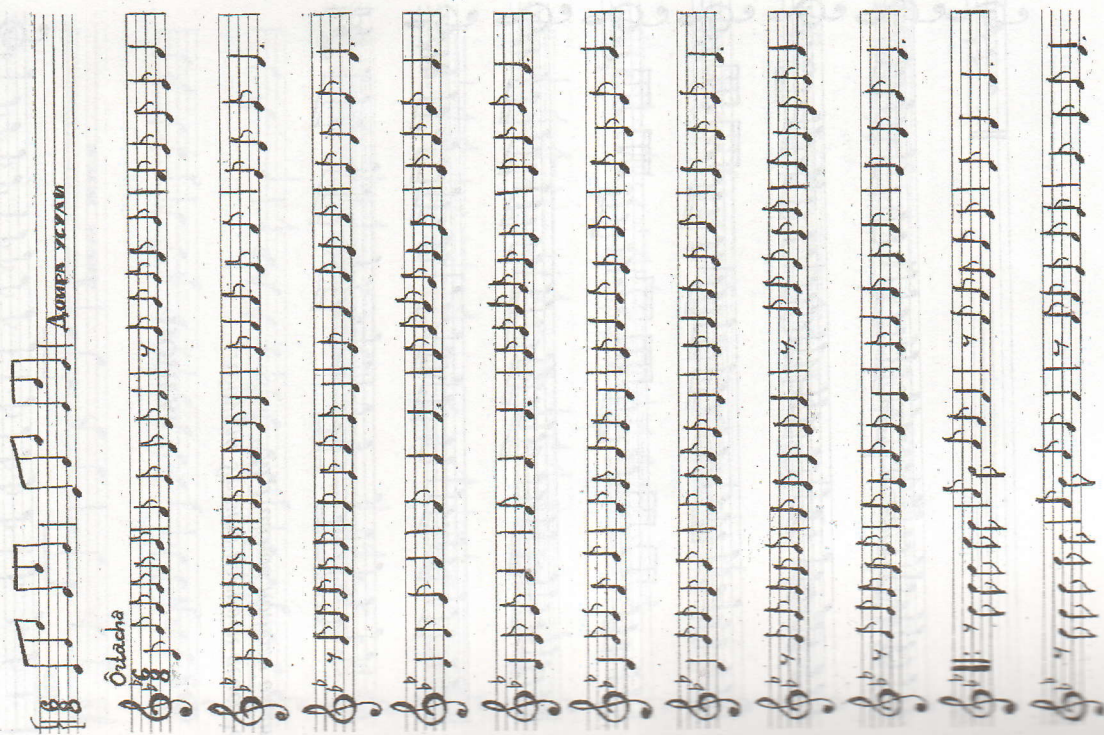
ШИНГАЛА

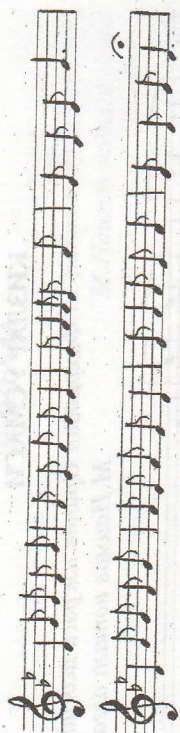
Фахриддин Орипов ижроси асосида
М.Наимов нотага олган

ҚИЗЛАР ЎСМАСИ

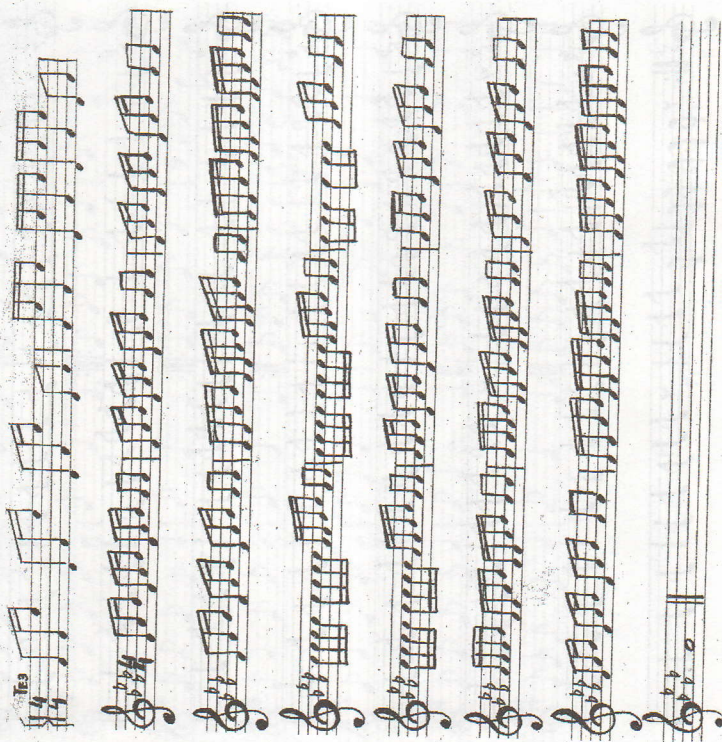
Фахриддин Орипов ижроси асосида
М.Наимов нотага олган

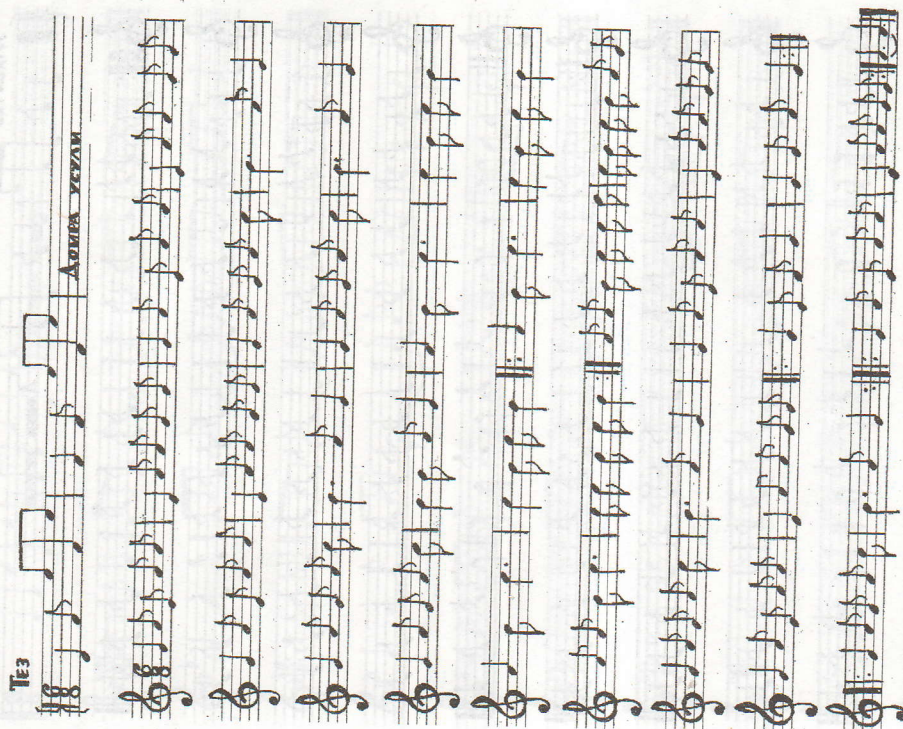
ПОЙГА

Абдулла Ўринов ижроси асосида
М.Наимов нотага олган

НОҒОРАКУЙИ

Имомали Халилов ижроси асосида
М.Наимов нотага олган

КЌЧА БОГИ

Фахриддин Орипов ижроси асосида
М.Наимов нотага олган

ЎРАҚА ТЕЗ

Довраҳа усрали

БОЙСУН МАВРИГИ

Абдулла Ҳринов ижроси асосида
М.Наимов нотага олган

Широк

Довраҳа усрали

МЕТАР ЧОЛГУСИНИНГ ТУЗИЛИШИ ҲАҚИДА УМУМИЙ МАЪЛУМОТ

1. «Найвор» – «Дампеш», «Най пачоқ», «Исканжа», «Сумма» қисмларининг жамланмасы.
2. «Дампеш» – ижрочи учун нафасни узоқ ушлаб чалишда ва лабларнинг таянч ҳолатини мустаҳкамлайдиган «найвор» қисми.
3. «Най пачоқ» – оддий қамишнинг ён томонидан ўсиб чиқадиган урғочи ёки етим қамишдан қирқилиб пастки қисми гал-так ипи билан боғланадиган «найвор» қисми.
4. «Исканжа» – ғарров қамишдан ясалиб «най пачоқ»нинг эркин қуриши ва уни ташқи таъсирдан шикастланишдан сақлайдиган «найвор» қисми.
5. «Сумма» – мис, қумушдан ясаладиган учи ўткир кўринишдаги «найвор» қисми.
6. «Нил» – уста заргар, темирчиларнинг мис, қумушдан ясалдиган «найвор» қисми.

Биз метар чолғуси тарихи билан боғлиқ маълумотларни тўплашда яқиндан ёрдам берган юртдошларимизга ўз миннатдорчилигимизни билдирамиз ва улар ҳақида маълумот келтиришни лозим деб биламиз.

1. Халилов Имомали – 1929 йилда Олтинсой туманига қарашли катта Вахшивор қишлоғида деҳқон оиласида туғилган, миллати ўзбек. Метар чолғусида меъёрига етказиб ижро қила оладиган уста санъаткор. Ўндан ортиқ шогирдлар тайёрлаган. Шулардан – Абдулла ўринов, Сапар Халилов, Ашур меҳтар, Зоир меҳтар, Тўхта Тошматовлар номини санаб ўтиш мумкин. Метар, унинг қуйлари ҳақида маълумот, туйлар ва устоз шогирд анъаналари ҳақидаги маълумотлар ёзиб олинган.
2. Ўринов Баҳриддин – 1944 йилда Денов тумани Сина қишлоғи, Кўкабулоқ маҳалласида ишчи оиласида туғилган. Кўп йиллар оддий ишчи бўлиб ишлаган, ҳозирда нафақада. Метар чолғусида мукаммал қуйларни чала оладиган уста санъаткор қўлаб шогирдлар тайёрлаган. Метар билан сурнай чолғусининг фарқланиши, уларни яшаш ва шогирдлар тайёрлаш машқлари ёзиб олинган.
3. Ўринов Абдулла – 1968 йилда Денов тумани Ш.Рашидов жамоа хўжалигида ишчи оиласида туғилган. Денов шаҳар ма-

даният уйида созанда бўлиб ишлайди. Вилоятда кўзга кўринган, танилган моҳир чолғучи бўлиб, метар, сурнай чолғусининг етук ижрочиларидан биридир. Метар қуйлари ёзиб олинган.

4. Тошматов Тўхта – 1949 йилда Олтинсой тумани Рамсовхоз қишлоғида ишчи оиласида туғилган. Ҳозирда нафақада, II гуруҳ ногирони бўлишига қарамай бир қўлда қуйларни метар чолғусида маромига етказиб ижро этувчи чолғучидир. Халқимизнинг тўйларидан хизмат қилиб қўлаб шогирдлар тайёрлаган. Метар чалиш сирлари ва ижрочилари ҳақида маълумотлар ёзиб олинган.

5. Оринов Фаҳриддин – 1967 йилда Денов тумани Ўшор қишлоғида ишчи оиласида туғилган. Ҳозирда Денов туман маданият уйига қарашли «Чор қарс» фольклор этнографик ансамблининг раҳбари бўлиб ишламоқда. Метар чолғусида ижро этиладиган қуйлар «Шингала», «Чор қарс», «Доллама», «Маврити»лар ёзиб олинган.

6. Қолиров Аъзам – 1950 йилда Термиз шаҳрида туғилган. 1984 йилда Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика Университетининг мусиқа факультетини тамомлаган. Ҳозирда Термиз Давлат Университети «мусиқа таълими» кафедрасида ишлаб келмоқда. Сурнай ижро йўллари ҳақида маълумотлар ёзиб олинган.

7. Хўжамбердиев Ҳамза – 1954 йилда Шеробод туман, «Оқ қўрғон», маҳалласида туғилган. 1978 йилда Тошкент Давлат консерваториясини «Най» мутахассислиги бўйича тамомлаган. Ҳозирда Термиз санъат коллежидан най мутахассислиги бўйича дарс бермоқда. «Метар» ва «Сурнай»да ижро этиш услублари ҳақида маълумотлар ёзиб олинган.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Т.Визго. Ўрта Осиё мусиқа чолғулари. Тарихий очерк. – М.: 1980.
2. Ф.Кароматов. Узбекская инструментальная музыка. Издательство Литературы и искусства имени Гафура Гуляма. – Ташкент: 1972 г. -359 стр.
3. Женеьев Дурнон. Анъанавий мусиқа ва мусиқа чолғуларини тўплаш бўйича қўланма. 2003 йил Ўзбекистондаги ЮНЕСКОнинг ваколатхонасида тайёрланган ва нашр этилган. -149 б.
4. И.А.Ақбаров. Мусиқа луғати. –Тошкент: Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1987 й. -448 б.
5. А.Одилов. Ўзбек халқ чолғуларида ижрочилик тарихи. –Тошкент: «Ўқитувчи», 1995 й. -128 б.
6. Р.Абдуллаев. Байсун – традиционная музыкальная культура. ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси. 2006 й. -124 б.

МУНДАРИЖА

Кириш	3
Метар	5
Халқ куйлари	11
Чорлаш куйи	11
Шингала	12
Қизлар ўсмаси	13
Пойга	14
Ногора куйи	15
Қўча боғи	16
Бойсун мавриги	17
Метар чоғусининг тузилиши ҳақида умумий маълумот	18
Фойдаланилган адабиётлар	19

Адабий-бадний нашр

МУЗАФФАР НАИМОВ

МЕТАР НАВОЛАРИ

Муҳаррир Маъмура ҚУТЛИЕВА

Техник муҳаррир Елена ДЕМЧЕНКО

Мусаҳҳиҳ Илҳом ҚОСИМОВ

Компьютерда саҳифаловчи Феруза БОТИРОВА

Босишга рухсат этилди 10.10.2008. Бичими 84x108 1/32

Босма тобоғи 0.625+вкл.0,125. Шартли босма тобоғи 1,5+вкл.0,21.

Адади 200. Буюртма 54.

Баҳоси келишилган нархда

«El-Press» МЧЖда босилди.

100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими 278-36-89;

Маркетинг бўлими 128-78-43.

Факс 273-00-14, e-mail: yangiasravlodi@mail.ru